



עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת דברים תשע"ה שנה ה' גליון 195

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: בתשעה באב שחל בשבת – משיח בא

הם, ואינם יכולים להתנתק ולהיפרד ממני. ולכן ביום זה מתעוררת זעקת "איכה"? היכן אתם בני?

בזה נבין מה שמצינו ביומא (נד): אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל, ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאו לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? מיד הזילום, שנאמר (איכה א', ח) "כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה".

והנה, הגמרא בבבא בתרא (צט). שואלת בענין מה שמצינו סתירה במקראות, שפסוק אחד אומר (תרומה כ"ה, כ) "ופניהם איש אל אחיו", ופסוק אחר אומר (דברי הימים ב', ג' י"ג) "ופניהם לבית"? ומתרצת הגמרא: לא קשיא כאן בעושיין רצונו של מקום כאן באין עושיין רצונו של מקום.

ומביא השיטה מקובצת בב"ב שם, שאם המצב של "ופניהם איש אל אחיו" מוכיח על "עושיין רצונו של מקום", כיצד אם כן בזמן חורבן הבית, בזמן בו לא עשו רצונו של מקום, היו הכרובים מעורין זה בזה?

ותירץ, שהיה זה כדי להראות את חיבתן של עם ישראל בפני אומות העולם.

ולפי דרכינו יש לפרש, רצה הקב"ה להראות לכל ישראל, שעצם הגלות, השליחה מן הבית מוכיחה על הקשר התמידי בינם לבין הבורא, שכן אם היה זה קשר התלוי בעשיית רצון ה', כעבד הקשור אל אדונו רק כאשר עושה את רצונו, לא היה בורא עולם שולח אותם מארצו אלא היה בוחר להם עונש אחר, אבל מכיון שהקשר הוא קשר תמידי בל ינותק, לכן ניתן לשלח אותם מהבית.

עוד יבואר על פי דרכינו מה שמצינו בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד) ובמדרש (איכ"ר א, נא) שביום תשעה באב נולד המשיח. כי דוקא ביום זה מתעורר ומתגלה כי דין בנים לנו, וחייב האב לפדות את בנו ולהוציאו מהשבוי.

ובפרט השנה שחל יום תשעה בשבת, שכתבו החיד"א בספרו ראש דוד (פרשת אמור) ובני יששכר (חודש סיון, מאמר ב' ס"ו ו') שממצות השבת מוכח שעם ישראל בניו של הקב"ה, שהרי שבת היא שרביטו של מלך שבו שבת הקב"ה מכל מלאכתו אשר עשה, והלכה היא בסנהדרין (כב): המשתמש בשרביטו של המלך חייב מיתה, כדן מורד במלכות. אם כן, כיצד ישראל שומרים שבת? אלא שבנים הם של הקב"ה ולכן הותר להם להשתמש בשרביט של אביהם. עכ"ד.

ולכן אומר המדרש (ויק"ר ג, א): אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת, שנאמר (ישעיה ל', ט"ו) "בשובה ונחת תושעון". ע"כ. וכתב החיד"א בספרו יוסף תהלות (תהילים פרק צ"ג), על המזמור ה' מלך גאות לבש" שהוא סמוך ל"מזמור שיר ליום השבת", ומביא בשם גורי האריז"ל, ש"גאות לבש" בחילופי אותיות הוא: "גואל שבת", ללמד, שעל ידי שמירת שבת יזכו לגאולה. עיי"ש.

והרי "על פי שני עדים יקום דבר", השנה יש לנו שני עדים המעידים כי בנים אנו לה' אלהינו, יום תשעה באב והשבת, ומחמת כן נזכה השנה זו לגאולה השלימה בביאת המשיח.

כתב הלבוש (או"ח סימן תכ"ח סעיף ד') על מה שכתבו הטור והשלחן ערוך שם: "תשעה באב קודם פרשת ואתחנן". ומביא לזה טעם: כדי שיקראו פרשת דברים שמתחלת תוכחותיו של משה קודם ט' באב, כדי להפטיר בה בחזון שהיא תוכחה על החורבן.

ביאור דבריו, כי מאחר שאנו רוצים להפטיר בשבת שלפני תשעה באב בתוכחת ישעיה הנביא על החורבן: "חזון ישעיהו בן אמוץ", לכן סידרו לקרוא אז פרשת דברים שנזכרה בה התוכחה של משה רבינו (דברים א', ב'): "איכה אשא לבדי", כדי להסמיק בכך את שתי התוכחות - תוכחת משה לישראל לפני פטירתו, ותוכחת ישעיה הנביא לישראל על חורבן בית המקדש.

ואכן יש להביא מקור לדברי הלבוש מדברי המדרש (איכה רבה הקדמה אות י"א): "אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה איכה אשא לבדי, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים (איכה א', א) איכה ישבה בדד".

ונראה להסביר את הדברים, בהקדם מעשה על בעל התניא ז"ע שכשיישב במאסר בפטרבורג, באחת ההזדמנויות נכנס לתאו אחד מבכירי החוקרים ופתח עמו בשיחה וציין שהוא בקי בכתבי הקודש, אבל הוא לא הצליח להבין מה שנאמר בפרשת בראשית שהקב"ה פונה אל אדם הראשון ואומר לו "איכה". הייתכן שהקדוש ברוך הוא היוודע הכל שואל לאדם 'איכה'?

בעל התניא השיב לו: "מאמין אתה שהתורה נצחית היא, ונאמרה לכל אדם שבכל עת ובכל דור?"

השיב לו שכן. "אם כן", אמר הצדיק, "הוא הדבר שהקב"ה קורא לכל אדם שבכל זמן ועידן: איכה, היכן אתה בעולמך? כבר עברו וחלפו כן וכך ימים ושנים מקצבת חייך (וכאן מנה הצדיק את מספר שנותיו של החוקר), ואתה עד היכן הגעת בעולמך? מששמע החוקר את מניין שנותיו יוצא מפי הצדיק נתעורר ועזב מיד את המקום.

יש לפרש שא"יכה" שנאמר אצל משה רבינו ואצל ירמיהו הנביא, שניהם מפורש אחד: "איכה" שנאמר אצל אדם הראשון.

הקב"ה פונה ומתחנן אל בניו אהוביו: "איכה" היכן אתם? מתו תשובו אלי?

וקריאה זו מתעוררת דוקא ביום תשעה באב, כיון שביום זה מתעורר הענין כי אנו בנים של הקב"ה. ולכן אף מתעוררת אהבת האב לבנו שהלך, ששואל ומחפש "איכה".

וזאת משום, כאשר השליך אותנו הקב"ה מארצו ושלח אותנו לגלות, נתברר כי יש לנו דין בניו למקום, שכן אם חלילה דין עבדים לנו, לא היה ראוי להשליכנו מארמונו, שכן עבד שמורד באדונו אם זורק אותו האדון מביתו, הרי בזה שיחררו לחופשי וילך ויחפש לו אדון אחר, לכן מעדיף האדון לייסר אותו אבל בודאי שלא לשלחו מעמו. אולם אבא שבנו מורד בו, יכול לבחור בעונש של זריקה מהבית, כי עדיין אף אם ילך הבן למקום אחר, עדיין יישאר בנו על כרחו, כי קשר הבן והאב הוא קשר טבעי שלא ניתן לניתוק, ויכול לסמוך האב שכאשר ישנה את מעשיו וישוב בתשובה, יוכל להחזירו לביתו.

נמצא כי הגלות מוכיחה כי דין בנים לנו.

ולכן כאשר בחר הקב"ה בעם ישראל את עונש הגלות הוכיח בזה כי דין בנים לעם ישראל, ולכן אם ילכו לארץ רחוקה עדיין בני

א. כתב בספה"ק אוהב ישראל (פרשת דברים): שבת חזון י"ל אשר שבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה. ע"ד שנשאלתי פעם אחת לבאר המדרש דאיתא שם לא היה יום מועד לישראל, כיום שנחרב ביהמ"ק. ע"כ. והוא פלא. וכבר עמד בזה בעל המחבר משנה למלך בספרו הטהור פרשת דרכים עיי"ש. אמנם בשום שכל והערת לב. י"ל בזה על דרך מאמר חז"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך. והמשכיל יבין.

ב. כתב בספר שפתי צדיק: שמעתי מפי זקני הרה"ק החידושי הרי"ם זצ"ל בשם רבו הרה"ק מלובלין זצ"ל ששבת קודש זה – שבת חזון, עת רצון גדול, כמו בזמן מנחה דשבת קודש, מפני שהוא עת דין והשבת קודש מהפך הדין לרחמים, ולכך נקרא רעוא דרעוין, כן כל השבת קודש הזה על ידי שהזמן עת דין, כל השבת קודש בבחינת "רעוא דרעוין". עכ"ד.

ג. בספה"ק תכלת מרדכי (להרה"ק מהרש"ם מברעז'אן תהילים קט"ז) כתב וז"ל: הנה כתיב (תהילים ק"ב, א') "תפילה לעני כי יעטוף", ובוזיה"ק (בראשית דף כג:), שתפילת העני בעת צר לו מעטפת כל התפילות להעלותם ברצון. וכן תפילת ישראל בימי המצרים שמתפללים בלב נשבר מתקבלת לרצון יותר מבכל השנה. כמו ששמתי בשם הרה"ק ר' אורי מסטרעליסק זי"ע שאמר שבתפילה בשבת חזון צריך לזוהר מאוד בזה בכוונה, כי היא מעלה את כל התפילות של השנה, מטעם הנ"ל שהיא בחינת תפילה לעני. ע"כ.

ד. כתב בספה"ק תפארת שלמה (עניני שבת חזון) וז"ל: אז תרצה הארץ את שבתותיה וגו' בפ' בחוקותי (ויקרא כו, לד). הנראה לפרש כוונת הכתוב להורות גדול מעלת יום השבת בזמן הגלות כשבא יום השבת יש שמחה לפני הש"י ב"ה יותר מבזמן שבהמ"ק היה קיים. משום דבשבת קודש נעשה היחוד למעלה גם בזמן הגלות כי הוא קביעא וקיימא ובימי החול כביכול גם הקב"ה בגלות ע"ד (תהלים צא, טו) "עמו אנכי בצרה" א"כ כשבא יום ש"ק יש לו להש"י שמחה גדולה שנעשה היחוד ויוצא מהגלות. אבל בזמן שבהמ"ק הי' קיים הי' היחוד נעשה גם בחול אלא בשבת הי' היחוד גדול במעלה יותר א"כ לא הי' שמחה להש"י כל כך. וז"פ אז בזמן הגלות תרצה הארץ את שבתותיה הם השבותים המה לרצון לפני הקב"ה בשמחה גדולה. כמ"ש (בתפילת שב"ק) רב לך שבת בעמק הבכא. ימי המצרים בין י"ז בתמוז לת"ב המה עמק הבכא ואז רב לך שבת יום השבת קודש בימי המצרים הוא יותר גדול מכל ימות השנה. מפני שבימי החול גדול הצער לכן בש"ק נתרבה השמחה למעלה כמ"ש (שם) ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו. הגם שבנ"י המה בצער אבל להש"י אין לו בש"ק שום צער כלל. נמצא העולה מזה ללמוד שיהי' כאו"א מבנ"י ביום השבת בשמחה כי עיקר הצער של בנ"א צריך להיות על גלות השכינה שהוא בחול עמנו בגלות. אך בשבת קודש שיש לשכינה הקדושה ג"כ שמחה, ממילא אף אנו יש לנו לשמוח ביום שבת קודש, כי בזה אנו גורמים למעלה שמחה יותר להשם יתברך אם אנו בשמחה.

ה. בספר מאיר החיים מובא: בשולחנו הטהור של כ"ק מרן האדמו"ר האמרי חיים מויז'ניץ זי"ע, בליל שבת קודש פרשת דברים ט' באב תשכ"ד, שרו "יבנה המקדש". לאחר מכן אמר מרן זי"ע: יצר הרע חושב שיכניס בנו עצבות חס ושלום, אבל לא יצלח! הרה"ק ר' שמחה בונם מפשיסחא זי"ע היה אומר: השבת היא מכנסת אורחים גדולה – כאשר חל ראש חודש בשבת, היא נותנת לו את תפילת מוסף, ואם חל יום טוב בשבת – היא נותנת לו את כל התפילות, וכאשר חל יום הכיפורים בשבת – היא מותרת לו אף על הסעודות! במה דברים אמורים? באורח הגון, אבל באורח שאינו הגון, כגון ט' באב שיש לו שייכות עם עצבות, אומרת לו השבת: אין לי עמך כלום. וכמאמר הכתוב: "יירא בצר להם בשמעו את רינתם" – הקב"ה רואה שאף בימי המצרים מזמרים לו בני ישראל "יבנה המקדש", ובשמעו את רינתם – הוא מושיעם במהרה.

ו. מרגלא בפומיה דכ"ק האדמו"ר ר' שלמה מבאבוב זי"ע מדי שנה בשנה בין המצרים, שצדיקים וחסידים מימי קדם הנהיגו בביתם שבערב שבת חזון ידליקו הנשים נרות שבת קצת במוקדם ממה שרגילים להדליק בכל ערב ש"ק, וטעמם ונימוקם עמהם, מה שמבואר בספרי קודש גדול מעלתה ומדרגתה של שבת זו, ועל כן מקבלין אותה במוקדם כדי להרבות ולהגדיל את היום הקדוש, ולמעט מן האבלות של שבוע שחל בו תשעה באב.

ז. כתב בספר נר ישראל: מרן הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע הסביר את עניינו של שבת חזון, כי חזון הוא מלשון ראייה והסתכלות, והמציאות מעידה, שמהחושך יכול האדם לראות יותר טוב את האור המאיר, וכן הענין בימים אלו שהם בחינת חושך, מבינים את עתידם הטוב של ישראל, והוא שאמר אבי מרן מריזין זי"ע בשם אא"ז ר"ר שלום מפרוהבישט זי"ע שאמר: שמהימים האלו יכול האדם לדעת, איך יהיו נראים הימים טובים שיהיו, כי מהחושך יכולים לראות את האור.

ח. הרה"ק מרופשיץ זי"ע רקד פעם בשבת חזון מתוך שמחה רבה, ואמר: השבת היא מתנה, ובשבת אין דין 'בר מצוא' (ב"מ ק:) – לא נוהגים בה דיני בין המצרים (שרפי קודש עמ' ת"א).

תשעה באב:

א. כתב הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע: במקום שה' יתברך שורה, שם כל המלאכים והעולמות והממונים, לכך כשאדם ג"כ במקום הזה הוא נשמר בשמירה מעולה... ולכך בט' באב כשיושבין על הארץ יכולים לפעול אצל השי"ת מה שצריכים, כיון שהשי"ת שורה ג"כ בבחינה זו. (אמרי פנחס אות שפ"ה)

ב. כתב האריז"ל (פע"ח שער חג השבועות בכוונות ת"ב): לכוון במנחה שם הוי"ה בניקוד סגול, והוא המשל כדרך האב שמייסר את בנו בשבט כדי להדריכו, ואעפ"כ אח"כ הוא מקרבו – למדבר אל לבו ומנחם אותו ... לכן לעת ערב הוא מנחם את עמו ישראל ומראה להם התקרבות ביד ימינו והחסד, ושם הוי"ה בניקוד סגול, ובאים מוחין חדשים, ובודאי יש כח להמשיך אז שנו"ת חיים בתפילין, כמו תמיד בבקר בבקר כנודע, ואז ההתחלה לבנות המלכות מחדש. והרמז בשם אדנ"י, שמעשירי באב עד כ"ט אלול, הם חמישים יום כנגד אות נ', ואח"כ עשיית כנגד אות י, ואח"כ ארבעה ימים שבין יוהכ"פ לסוכות, הם נגד אות ד', ואח"כ יום ראשון דסוכות – הוא כנגד אות א' שהוא יום ראשון, כמ"ש בפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון", והצירוף הוא ניד"א – אותיות אדנ"י. וזה הוא בנין המלכות מחדש אחר החורבן, וגם כי בת"ב אסור ללמוד תורה, ועליו נאמר "הפרו תורתך", לכן תיכף אחריו קוראים פרשת ואתחנן עם עשרת הדברות להתחיל התורה ולקבל עליו עול מלכות שמים מחדש.

וכ"כ בספה"ק בני יששכר לרמז בפסוק, "אריה ישאג מי לא יירא", שמובא בשל"ה הקדוש ש"אריה" רומז לאלול ר"ה יוה"כ והושענא רבא, ואותם ימים הרי הם שואגים כאריה, אבל מי שמקדים חמישים יום קודם לר"ה, כנגד "מי" אזי הוא "לא יירא".

ג. כתב בספר מועד לכל חי (סימן י' אות ס"ו): ומי שמקונן על חורבן ביהמ"ק מכפרין לו עוונותיו וזוכה לאריכות ימים ושנים, ובניו לא ימותו בחייו ויראה זרע יאריך ימים.